

Socialdepartementet
Regeringskansliet
103 33 Stockholm

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2026/00236

2026-08-04

Attentions svar på betänkandet *Rättssäker samhällsvård för barn och unga* (SOU 2026:8)

Riksförbundet Attention är en intresseorganisation för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras familjer. Vi företräder personer med egna funktionsnedsättningar, anhöriga och personal som möter våra grupper inom till exempel skola, vård, socialtjänst, arbetsförmedling och Försäkringskassan. Bland våra medlemmar finns personer med adhd, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom, språkstörning/DLD samt personer med nedsatt förmåga att läsa, skriva och räkna. Attention har omkring 20 000 medlemmar och ett 50-tal lokala föreningar runt om i landet.

Barn och unga med NPF finns överrepresenterade inom samhällsvården och vi har i egna undersökningar och andra aktörers undersökningar sett att dessa barn och unga är särskilt utsatta då det inte sällan saknas kunskap och kompetens kring just funktionsnedsättningarna och hur dessa barn och unga bäst ska bemötas och få rätt stöd och hjälp.

Allmänna kommentarer

Betänkandet rör frågor som är viktiga och på många sätt påverkar våra medlemmars liv och vardag. Därför har också Attention tydligt framfört till regeringen och socialtjänstministern att barn och unga med NPF i stor utsträckning inte får sina rättigheter tillgodosedda när det kommer till det stöd och den hjälp samt det bemötande som de har rätt till. Det riskerar att bryta mot såväl barnkonventionen som funktionsrättskonventionen. Vi välkomnar därför utredningen och dess betänkande kring rättssäker samhällsvård för barn och unga. När samhället tar över ansvaret för vård och omsorg för ett barn måste det också säkerställas att de får rätt stöd, vård och omsorg utifrån deras behov. När aktörer som ska säkerställa detta inte har rätt kunskap, förståelse och kompetens för att möta barnets behov utifrån funktionsnedsättningarna riskerar det att påverka barnets tillit inte bara till de som ska finnas där för barnet i föräldrars ställe utan tilliten till samhället och det offentliga.

I Attentions stödverksamhet återkommer berättelser från personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och deras anhöriga om att kunskapen om NPF varierar mellan olika delar av socialtjänsten. Familjer beskriver att neuropsykiatriska svårigheter inte alltid uppmärksammas eller förstås, vilket kan leda till att stödinsatser sätts in för sent, inte anpassas efter barnets och familjens behov eller att bedömningar görs utifrån en ofullständig bild av situationen.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är dessutom ofta osynliga och kan ta sig mycket olika uttryck beroende på individens förutsättningar och den miljö personen befinner sig i. Beteenden som är en konsekvens av exempelvis adhd, autism, språkstörning (DLD) och Tourettes syndrom riskerar därför att tolkas utifrån ett beteendeperspektiv snarare än ett funktionshinderperspektiv om rätt kompetens saknas. När NPF förekommer tillsammans med andra tillstånd, såsom intellektuell funktionsnedsättning, trauma eller annan psykisk ohälsa, blir bedömningarna ofta ännu mer komplexa. Tillgång till relevant specialistkunskap är därför en viktig, och i många fall nödvändig förutsättning för rättssäkra och välgrundade bedömningar.

Utredningens förslag och bedömningar

Mot bakgrund av ovan vill vi börja med att tydliggöra att vi liksom utredningen förvisso anser att socialtjänsten är den instans som har bäst kunskap för att utreda och fatta beslut i ärenden om LVU, men vi anser att kunskapen om NPF och hur det tar sig uttryck samt hur man kan ge stöd är alltför ojämn och i många fall ändå inte tillräcklig inom socialtjänsten. Vi anser att det behövs ett generellt kunskapslyft kring funktionsnedsättningarna, hur de tar sig uttryck samt hur stöd och insatser kan förmedlas och utformas för att möta personens behov.

Attention välkomnar därför utredningens förslag att socialtjänsten i större utsträckning ska inhämta kunskap från både experter med personlig kännedom om barnet och sakkunniga med specialistkunskap inom relevanta områden, såsom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, psykisk hälsa och samsjuklighet. En sådan ordning ökar förutsättningarna för att barnets behov och barnets bästa bedöms utifrån en samlad och korrekt förståelse av barnets situation.

Attention vill samtidigt framhålla att behovet av specialistkunskap inte enbart gäller bedömningen av barnet. Kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan även vara avgörande vid bedömningar av en förälders omsorgsförmåga och vilket stöd föräldern kan behöva för att kunna tillgodose barnets behov. Bristande kunskap om NPF innebär en risk att svårigheter som i grunden handlar om behov av stöd och anpassningar tolkas som bristande omsorgsförmåga eller bristande vilja till samarbete. Föräldrar med egen NPF eller annan psykisk funktionsnedsättning riskerar därmed att bedömas utifrån sina svårigheter snarare än utifrån sin faktiska förmåga när rätt stöd och anpassningar finns på plats. Även här kan sakkunniga bidra till mer nyanserade och träffsäkra bedömningar. Attention ser även positivt på utredningens förslag att vårdplanen ska innehålla en beskrivning av vilka förändringar som behövs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd socialnämnden kan erbjuda vårdnadshavarna. För familjer där barnet eller en förälder har NPF är det särskilt viktigt att detta stöd utformas utifrån individuella behov och bygger på kunskap om hur funktionsnedsättningen påverkar vardagsfungerande och föräldraförmåga. En tydlig och konkret plan kan öka både förutsebarheten och möjligheterna att skapa varaktiga förändringar.

Sakkunskap i domstolsprocessen

Attention är positiva till att Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att förordna sakkunniga att biträda rätten i LVU-mål. I mål som rör barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, psykisk ohälsa eller komplex samsjuklighet krävs ofta specialistkunskap för att domstolen fullt ut ska kunna förstå hur funktionsnedsättningen påverkar barnets situation, riskbild och behov. Att domstolen ges ökade möjligheter att inhämta sakkunnigutlåtanden eller höra sakkunniga vid muntlig förhandling bedömer vi därför kan bidra till mer rättssäkra och väl underbyggda beslut. Vi är positiva till att man också förtydligar att behov av sakkunnigutlåtanden kan finnas i flera mål än enbart LVU eller vårdens upphörande.

Vi har förståelse för förslaget att domstolen själva avgör om eller när en sakkunnig behövs, men vi ser också med viss oro på detta att de själva ska avgöra om de ska ta in expertkompetens i domstolsprocessen. I och med att vi anser att kunskapen om NPF varierar inom Sveriges domstolar finns det en risk att de själva inte vet att de skulle kunna behöva specialistkompetens i målet. Vi ser därför ett behov av att det samtidigt sker kompetenshöjande insatser kring NPF inom domstolsväsendet.

Utredningen konstaterar att det inte finns något som hindrar även socialnämnden från att vid behov anlita dessa sakkunniga, men då på egen bekostnad. Vi ser en problematik i detta eftersom kommunernas ekonomiska förutsättningar varierar, vilket innebär att tillgången till specialistkompetens riskerar att bli ojämlik. Det kan i sin tur leda till att kvaliteten och rättssäkerheten i bedömningarna påverkas beroende på kommunens ekonomi. Mot bakgrund av den debatt som råder om tilliten till socialtjänsten och myndigheter i stort är det av yttersta vikt att alla barn och familjer ges samma förutsättningar för rättssäkra bedömningar, oavsett var i landet de bor. Det är viktigt både för den enskildes rättssäkerhet och för att värna den generella tilliten till myndigheterna.

Omprövning och offentligt biträde

Vi är mycket positiva till utredningens förslag om att det bör införas en obligatorisk domstolsprövning av beslut om fortsatt vård enligt 3 § LVU var sjätte månad. Därtill är vi positiva till att det tydliggörs att ett offentligt biträde ska förordnas för barnet vid dessa prövningar. Vi vill där också understryka vikten av att de offentliga biträden som förordnas i ärenden där den unge har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning har tillräcklig kunskap om NPF och hur funktionsnedsättningen kan påverka barnets kommunikation, beteenden och behov.

Vårdplan

Attention tillstyrker förslaget om att socialtjänstförordningen ska kompletteras med ett krav på att vårdplan som gäller barn ska beskriva också förändringar som krävs för att barnets vård utanför hemmet ska kunna upphöra samt vad vårdnadshavarna kan erbjudas för att det ska vara möjligt.

Särskild socialsekreterare med ansvar för kontakt med vårdnadshavare

Vi är även positiva till förslaget om att socialtjänsten ska utse en särskild socialsekreterare som ansvarar för att hålla kontakten med vårdnadshavaren när barnet är placerat utanför hemmet. Som ovan beskrivits kan omsorgsförmågan en period vara sämre men med rätt stöd

och hjälp kan förmågan vara fullgod och därför är det mycket välkommet att det tydligare finns en ansvarig också för vårdnadshavaren vid ett barns placering utanför hemmet.

Övriga synpunkter

Riksförbundet Attention ser överlag positivt på betänkandets ambition att stärka barnrättsperspektivet, rättssäkerheten och kvaliteten i beslut enligt LVU. För barn, unga och familjer som lever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är rättssäkra bedömningar särskilt beroende av att de professionella som deltar i processen har tillräcklig kunskap om hur neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, samsjuklighet och andra samtidiga svårigheter påverkar individens funktionsförmåga, beteenden och behov av stöd.

Många av de barn, unga och anhöriga som kontaktar Attention beskriver att bristande kunskap om NPF leder till missförstånd, felaktiga tolkningar av beteenden och stödinsatser som inte utformas utifrån barnets eller familjens faktiska behov.

Barn med språkstörning (DLD) riskerar dessutom att missförstå frågor eller själva bli missförstådda i utredningar och domstolsprocesser, vilket kan påverka bedömningen av deras behov och deras möjlighet att komma till tals.

Attention bedömer därför att utredningens förslag om att stärka användningen av sakkunniga och specialistkompetens är en av betänkandets viktigaste åtgärder för att stärka rättssäkerheten för denna målgrupp.

Attention vill samtidigt understryka att tillgång till sakkunniga inte kan ersätta grundläggande kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar hos socialtjänst, domstolar och andra professioner som möter barnen. Specialistkunskap bör komplettera – inte ersätta – grundläggande kunskap om NPF.

Eric Donell Åkerblom
Förbundsordförande